

De kracht van de identiteit van het platteland

Niek De Roo

Stafmedewerker West-Vlaamse Intercommunale – dienstverlenende vereniging

De metamorfose van het Vlaamse platteland gaat erg snel.

We zien het immers elke dag: sommige verkavelingen - niet alle en niet overal - ogen eerder 'ondorps', er zijn de vele smakeloze en niet geïntegreerde loodsen die als splinters in het blikveld blijven steken, hier en daar merken we de identieke en banale vormgeving van bankkantoren, tankstations etc. Ook bedrijfsgebouwen worden 'vaak herleid tot uitvergroete reclameborden met achterliggende betonnen dozen, neergepoot in het landschap, zonder enige relatie met de omgeving.'¹

Blijkbaar hebben toenemende materiële mogelijkheden en de versnelling waarin veranderingen steeds meer worden meegezogen, ervoor gezorgd dat functionaliteit en 'ingenieuresthetiek' veel meer bepalend voor het beeld geworden zijn dan doordacht en plekgebonden ontwerp.

Het is ook het beleid niet ontgaan. Voor het eerst is in een Vlaamse Regeringsverklaring expliciete aandacht voor integratie van economie en versterking en ontwikkeling van de identiteit van het platteland.²

Vaak geruisloos verdwijnen de kleine fragmenten die het platteland typeren, maar van op enige afstand bekeken worden hierdoor de verschillen tussen gebieden, dorpen, landschappen steeds meer weggegomd.

Het merkwaardige is dat dit precies gebeurt in een periode waarin regionale kenmerken als consumptief interessant worden benoemd: promotie van streekproducten, toeristische arrangementen, de 'couleur locale', ... Deze nog steeds groeiende consumptieve belangstelling drijft op een algemene maatschappelijke hunkering naar onthaasting, authenticiteit, herkenbaarheid, eigenheid, ... Ze is niet alleen voelbaar in de economie, maar ook in de literatuur, in de cultuur, ... tot zelfs in de politiek.

Tijd dus om even stil te staan bij dit spagaat tussen een sterkere maatschappelijke hunkering naar eigenheid en een toenemend gebrek aan aandacht voor identiteit op het terrein. Tijd voor een beleidsstrategie om bij de verdere ontwikkeling van het platteland, differentiatie tussen gebieden te gaan versterken, eerder dan deze verder onder banaliteit ondergesneeuwd te zien raken.

Inleiding

Overtuigd dat we de lezer niet meer hoeven te overtuigen van het - maatschappelijk en economisch - sterke belang van regionale identiteit, focust dit artikel zich op het schetsen van een aantal aanzetten voor een pragmatische benadering. Voor wie zich verder wil verdiepen in het onderwerp verwijzen we graag naar de literatuurlijst.

Eerst een definiërend kader

Regionale identiteit is een dynamisch cultuurverschijnsel dat wordt levend gehouden door voortdurende interactie met levende krachten. Werken aan regionale identiteit is dus geen synoniem voor het plaatsen van een stolp over een bestaande toestand. Wel het op een verstandige en zelfbewuste manier omgaan met de spanning tussen behoud en ontwikkeling, tussen de bestaande laag (van een dorp, een landschap, een streek) en de nieuwe toe te voegen laag.

Regionale identiteit wordt waarneembaar aan de hand van 'condensatiepunten', zowel fysieke (gebouwen, vergezichten, landschapsstructuren, water, openheid ..) als

niet-fysieke (dialect, gastvrijheid, streekgastronomie, stilte, traagheid, ...). Sommige condensatiepunten zijn boven alle discussie verheven ('canoniek'): iedereen is het bijvoorbeeld eens over het belang van de paté van Beauvoorde, de hoppevelden van Poperinge, de kerktoeren van Loker, het komgrondegebied van Lampernisse, de kasseien van de Kemmelberg, Hieraan raken, is raken aan de identiteit van de Westhoek zelf. Er zijn ook minder vanzelfsprekende condensatiepunten ('apocrief') zoals het oude schooltje in Alveringem, het 'stadhuis' van Roesbrugge, 'den Trimard' van Madonna, ... Grote monumentale betekenis hebben ze niet, maar ze behoren tot de levende identiteit. Ze zorgen ervoor dat er sprake is van een eigen gewaardeerde omgeving.

WERKEN AAN REGIONALE IDENTITEIT IS GEËN SYNONIEM VOOR HET PLAATSEN VAN EEN STOLP OVER EEN BESTAANDE TOESTAND

Werken aan identiteit kan dan ook slechts als er tegelijkertijd wordt gewerkt aan een versterking van canonieke en apocriefe condensatiepunten. Dat wil zeggen dat wat ons nog rest aan algemeen gewaardeerde beeldkwaliteit absoluut veilig moet gesteld worden. Bij het sleutelen aan de

ontwikkeling van een dorp of streek moet met de meeste zorg gezocht worden naar formules om deze ankerpunten van identiteit voelbaar en zichtbaar te houden (canonieke condensatiepunten). Maar ook dat bij het ontwerpend omgaan met de toekomst een grote openheid moet zijn voor de inbreng, het verhaal, de beleving en de noties van eigenheid van bewoners, gebruikers ... (apocriefe condensatiepunten). In dit spanningsveld situeert zich de uitdaging omtrent werken aan regionale identiteit.

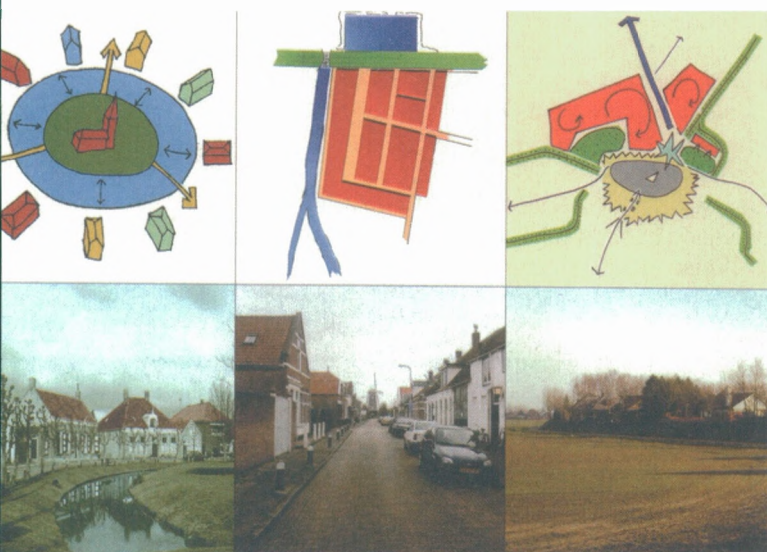
NIET ALLES HOEFT ALTIJD GELD TE KOSTEN, SOMS ONTBREEKT WAT DURF OM "IDENTITEITSVERSTORENDE TOESTANDEN" KORDAAT AAN TE PAKKEN

Transformaties in het landelijk gebied

Veel praktischer wordt het als we inzoomen op een aantal transformaties die aan de gang zijn op het platteland. De kunst zal er in bestaan om van deze transformaties (veranderingen, investeringsstromen en ingrepen die sowieso zullen gebeuren) maximaal gebruik te maken om de identiteit van een plek of een streek te versterken en waar nodig te vernieuwen. We inspireren de lezer even met een summier aantal voorzetten.

1. De woonfunctie

Het aansnijden van woonuitbreidingsgebieden op het platteland betekent veelal het wegsnijden van een karakteristiek deel uit het dorpsilhouet. Het verhogen van het woningaanbod in een dorp zou eerder een nieuwe jaarring moeten zijn dan het klassieke vreemde weefsel van de bekende Vlaamse verkaveling die ergens aan een dorp bengelt. Dit moet blijken zowel uit de locatiekeuze, het

■ *Illustraties van dorpskernen in Nederland: in Nederland wordt heel actief nagedacht over een meer 'organische' groei van dorpen. Ze krijgen er als het ware een nieuwe jaarring bij in plaats van een vreemde verkaveling.*

concept voor inrichting en architectuur als uit de landschappelijke verankering. Het is tijd voor experimenten rond 'dorps' groeien in Vlaanderen. Niet alleen de historische morfologie van een dorp (canoniek) wordt hierbij als logisch vertrekpunt gehanteerd, het groeiritme en omvang zorgen ook dat het (sociale) karakter en de sfeer van het dorp niet

GELUKKIG IS DE LAATSTE JAREN ZOWEL BIJ BEDRIJVEN ALS BIJ HET BELEID EEN VOORZICHTIGE KENTERING MERKBAAR. DE PUBLICATIES OVER KWALITEITSVOLLERE ARCHITECTUUR EN INTEGRATIE VOLGEN ELKAAR OP. DE VOORBEELDPROJECTEN ZIJN TASTBAAR

gehypothekeerd wordt (apocrief).

Beeldbepalende representatieve gebouwen, zoals kloosters, scholen, vroegere gemeentehuizen, enz. die behoren tot het collectieve geheugen van een dorp, mogen niet uit het straatbeeld worden weggeknipt. Er moeten instrumenten komen om overeenkomsten tussen dit groeiende aanbod aan gebouwen die hun functie verloren hebben en potentiële nieuwe bestemmingen (bijvoorbeeld sociale huisvesting) makkelijker tot stand te brengen.

2. De toeristisch-recreatieve functie

Uitbouw van toerisme op het platteland is niet alleen economisch van een bijzondere betekenis, maar misschien nog meer voor de plattelandsbewoners zelf; de externe appreciatie voor de kwaliteiten van hun woonstreek geeft een zelfzeker gevoel. Toch moet ook bij de uitbouw van het 'toeristische apparaat', de grootste zorg worden aan de dag gelegd voor een sterk ontwerp en verankering in de omgeving. Het gevaar voor overbebordning, -bevlaging, -belichting of de uitbouw van banale parkeerterreinen en onthaalhutten is nooit veraf. Precies deze sector zou als geen ander het doordacht en plekgebonden ontwerp in een fragiele omgeving moeten inspireren en beheersen.

Doordacht beleid betekent ook een krachtig halt toeroepen aan identiteitsverstorende ontwikkelingen zoals quads, paramoteurs, e.d.m.. Het platteland is erg kwetsbaar voor overdruk.

3. De economische functie

De witte firmadozen behoren tot het vertrouwde beeld van bedrijvigheid op het platteland. De sectorale bpa's leveren slechts bescheiden ruimtelijke kwaliteitswinst op, het herlocalisatiebeleid slaagt er nauwelijks in om de open ruimte te 'ontpuiten'. Nochtans wordt een verbetering van de kwaliteit van de productieomgeving steeds meer ingeschreven als vast onderdeel van een regionaal-economische strategie. Hoog tijd dus om versterking van de identiteit als duidelijke instructie mee te geven bij verdere ontwikkeling van de economische infrastructuur op het platteland. In een kwetsbare landschappelijke omgeving zullen er eerder

rurale bedrijfseilanden moeten worden gerealiseerd die als een bouwsteen op een goede plek in een typisch landschap worden ingeschoven en verankerd (met dreven, struwelen, water, bosfragmenten...). In reeds geaccidenteerde gebieden (die door veel zone-vreemde bouwsels een minder kwalitatief ogend landschap hebben) moeten er veeleer rurale productieplatforms worden gecreëerd; hierbij wordt de kwaliteitsvolle strakke industriële architectuur aan de rand van het terrein niet weggebufferd maar met transparant hoogstamgroen afgezoomd. 'Solitaire' bedrijven zouden met een win-win-situatie kunnen worden benaderd: snelle regularisatie in ruil voor een aantoonbare kwaliteitsinspanning.

In elk van deze gevallen vereist een maatschappelijke optie om bijkomende economische infrastructuur in te planten op het platteland, de nodige landschappelijke begeleiding. Voldoende buffer-/verankeringsruimte en onder meer inzet van de landinrichting zijn hierbij onmisbaar.

4. De verkeersinfrastructuur

De heraanleg van een dorpskom wordt vaak als 'doortocht' gecategoriseerd bij wegenwerken. Het resultaat oogt er soms ook naar ... Ontwerpen aan infrastructuurwerken in een dorpsomgeving of in een landelijke omgeving vraagt om een andere benadering en deskundigheid dan ontwerpen aan infrastructuurwerken in een stedelijke context. In Nederland sleutelen verkeersspecialisten en ontwerpers al geruime tijd aan deze gezamenlijke uitdaging. Ze komen uit bij andere identiteitsconcepten waarbij de inpassing van de weg, het knooppunt, het plein ... tot sterke verkeersverbeterende resultaten leidt.

5. De beeldkracht van water

Water spreekt tot de verbeelding. Tenminste als het niet gevangen zit in een weinig inspirerend korset. Waterbeheersing en -bevoorrading zoals de creatie van waterbuffers voor landbouw en industrie, watervertragende bekkens

■ Dorpskern Roesbrugge: Een mooie realisatie met 'plekgebonden ontwerp'. Een oude dorpskern krijgt een nieuwe aankleding en meteen een nieuw élan.

voor noodweer, enz. worden een steeds grotere maatschappelijke uitdaging. Het platteland moet deze functies herbergen. Ook hier liggen kansen voor kwaliteitsvol en streekgeïntegreerd ontwerp. Natuurlijk aangelegde oevers kunnen alvast de inpassing vergemakkelijken. Maar ook harde randen kunnen door hun vorm en materiaalkeuze best integreerbaar zijn en getuigen van sterk ontwerp.

6. Landbouw

De inspanningen omtrent de opwaardering van het landbouwlandschap zijn nog nooit zo groot geweest. Zowel inzake erfbeplanting als architectuur van loodsen en stallen investeert de overheid fors in begeleiding en stimuli. Een echt omslagpunt wordt echter niet bereikt zolang er meer banale (en vaak nog altijd in witte materialen en dakbedekking) dan kwaliteitsvolle loodsen worden ingeplant. De landbouwers kopen uiteraard wat er op de markt wordt aangeboden. Het zijn de constructeurs die moeten aangezet worden om een nieuwe loodsentypologie te ontwikkelen. De voorbeelden zijn er, ze worden alleen niet gecommmercialiseerd. Dit zal maar afgedwongen worden door een grondige heroriëntering van het vergunningenbeleid. In afwachting zou het gebruik van meer donkere materialen op korte termijn kunnen worden verplicht. Eigenaars van karakteristieke hoeves zouden veel intenser moeten worden begeleid bij hun verbouwingsplannen. Nieuwe nevenbestemmingen moeten er vlotter in ondergebracht kunnen worden. Tenslotte mag gerust wat meer selectieve soepelheid zijn voor hergebruik van gedesaffekteerde hoeve-complexen op voorwaarde dat hier duidelijke kwaliteitsinvesteringen in gebouw en omgeving tegenover staan.

PLATTELANDSGEBIEDEN DIE BIJ HUN VERDERE ONTWIKKELING INVESTEREN IN EEN VERSTERKING VAN HUN IDENTITEIT HEBBEN DE BESTE TROEVEN VOOR DE TOEKOMST

■ Een oud station in de Westhoek: Een weinig geslaagde combinatie van een 'vorige' en een 'nieuwe' laag bij de ontwikkeling van deze site.

→ Zes transformaties die – mits een goede benadering en ingesteldheid – kunnen bijdragen tot een beter resultaat voor de regionale identiteit. Ze kunnen uiteraard niet los worden gezien van de integrale visie op de betekenis en de kracht van de regionale identiteit voor een gebied. Het hoeft overigens niet altijd geld te kosten. De transformaties zullen bovendien maar efficiënt zijn als er ook de nodige durf is bij het beleid om allerlei andere identiteitsversturende 'toestanden' wat kordater aan te pakken. We kunnen plakboeken vullen met beelden van de verrommeling van het platteland: achtergelaten reclametrailers, wildparkeren van vrachtwagens, onoordeelkundig ingeplante frituren ...

Tenslotte

Werken aan een sterkere regionale identiteit heeft maar slaagkans als ook de inwoners zelfbewuster worden van de betekenis en de kwaliteit van hun eigen omgeving. Een identiteitsstrategie omvat dan ook een belangrijke communicatieve component.

Samengevat

(West-)Vlaanderen heeft nood aan visie en een strategie omtrent de identiteit van haar plattelandsgebieden. Deze moet doorvertaald worden in een aantal bindende spelregels voor verdere transformaties in deze gebieden.

Tegelijkertijd moet het beleid zelf getuigen van enige doortastendheid om de verrommeling en vervlakking tegen te gaan.

Zoveel is in elk geval duidelijk : plattelandsgebieden die bij hun verdere ontwikkeling investeren in een versterking van hun identiteit, hebben de beste troeven voor de toekomst.

Literatuur

- RIK HERNGREEN, *De achtste transformatie, Over planning en regionale identiteit, 2002, Uitgave De Blauwe Kamer in samenwerking met Blauwdruk en Universiteit Wageningen*
- Provincie West-Vlaanderen, *Provinciale Plattelandsbeleidsnota 'Navigatieplan voor een vitaal West-Vlaams Platteland', Brugge, 2003*
- DE JONGE JANNEMARIE, *Regionale differentiatie in de planvorming voor het landelijk gebied, Staring Centrum, Wageningen, 1999*
- HARSEMA HARRY, *De weerbarstige praktijk van de regionale differentiatie, De Blauwe Kamer, 2000*
- Ir. JACQUES LELIAERT, AMINAL West-Vlaanderen, *'Waterbeheersing in West-Vlaanderen: een integrale aanpak van het water in Ieper, Diksmuide en het Blankaartbekken', 'West-Vlaanderen Werkt' nr. 4-2003, uitg. WES vzw*

Contacten omtrent dit thema

Bern Paret, Plattelandsloket Provincie West-Vlaanderen, tel (050)40 35 47

Niek De Roo, West-Vlaamse Intercommunale, tel (050)36 71 71

- 1 Citaat uit de publicatie 'Kwaliteitsvolle Bedrijfsgebouwen in West-Vlaanderen', Provincie West-Vlaanderen, 2003
- 2 Vlaanderen 2004-2009, Vertrouwen geven en verantwoordelijkheid nemen, Vlaamse Regering, juli 2004

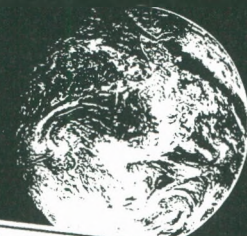
ZEEBRUGGE : THE PLACE TO BE FOR BUSINESS

Investeer nu in de toekomst. De Transportzone Zeebrugge biedt ruimte (gronden) en burelen voor alle Haven- en Transportgebonden bedrijven.

Voor inlichtingen en begeleiding bel nu NV TRANSPORTZONE op het nummer 050 / 54.76.47 (internationaal /3250.547.647)

TRANSPORTZONE ZEEBRUGGE NV

**AN OFFICE WITH A
WORLDWIDE VIEW!**